

ČITAOCI PIŠU „POBJEDI“ 1951. GODINE

Vukadin Nišavić

The work deals with the overview of mundane problems of citizens of Montenegro in the middle of the 20th century. A kind of a case study was developed, since newspaper articles of the daily „Pobjeda“ from 1951 were used for the text, the only newspaper that was published each day of a week except Monday. The aim of the text is to point, through the analysis of articles, especially those in the heading „Reader's Letters“, to acceptable behavioural models in the socialist Montenegro that were affirmed through party press, in this case the daily „Pobjeda“.

Dnevni list *Pobjeda* se pojavio kao organ Narodnooslobodilačkog fronta Crne Gore, a prvi broj je izašao u Nikšiću 24. oktobra 1944. godine. Štampan je na četiri strane u hiljadu primjeraka, a prvi urednik lista bio je Puniša Perović. Još tri broja *Pobjede* su izašla u Nikšiću, nakon čega je sjedište lista premješteno na Cetinje, gdje će ostati do 1954. godine, kada će početi da izlazi u Titogradu (Podgorici). Do septembra 1997. godine biće jedina dnevna novina u Crnoj Gori.¹ Najveća pažnja u radu je posvećena rubrici *Pisma čitalaca*, iste godine

¹ *Istorijski leksikon Crne Gore 5*, Podgorica, 2006, str. 1034.

preimenovanoj u *Čitaoci zapazaju*, na osnovu kojih su analizirani svakodnevni problemi u oblasti ugostiteljstva, saobraćaja i pošte.

Činjenica je da svijet običnog čovjeka u istoriji stalno izmiče kao nešto nebitno i suvišno, međutim upravo svakodnevni život odražava duh jednog društva i vremena. Tako, analizirajući članke i pisma koja se bave svakodnevним problemima stanovnika Crne Gore možemo bolje upoznati društveni život, ali i funkciju koju je štampa imala. Kao dominantan medij, štampa je u prvim poslijeratnim godinama bila moćno ideološko oružje. Osnovni zadatak štampe u socijalističkoj Crnoj Gori, bio je afirmacija tekovina revolucije i izgradnja novog, socijalističkog društva. Saglasno tome je i *Pobjeda* bila dio ideološkog aparata Partije, mehanizam propagande, tako da ova pisma i pojedine tekstove moramo posmatrati i kao jednu vrstu „ideološke pedagogije“, model ponašanja koji se očekuje od stanovnika Crne Gore. Ona je uveliko provođena u obrazovnom sistemu gdje su ideološki vaspitavane mlade generacije. „U tom procesu oni postaju *ideološki svjesni* i spremaju se da nastave da izgrađuju socijalizam i baštine definisane ideološke vrijednosti. Obrazovanje mladih i njihovo školovanje obavlja se kroz vaspitanje na primjerima narodnooslobodilačke borbe a konačni cilj je razvijanje *socijalističkog patriotizma* kod mladih.“²

Iz članaka koji se pojavljuju u rubrici *Pisma čitalaca*, može se zapaziti da je najčešća kritika društvenih anomalija usmjerena prema uslužnim djelatnostima. Čini se da su tadašnji stanovnici Crne Gore imali najviše problema sa higijenom, uslugom u hotelima i restoranima, kao i njihovim odnosom prema gostima.

Tako je *Pobjeda* pisala o hotelu *Trešnjevik* u Mateševu u kome se nije mogla dobiti čaša vode ukoliko, kako piše jedan od gostiju, nijeste baš posebno bili zanimljivi konobaru. Da to nije

² Adnan Prekić, „Komunizam i obrazovanje, iskustva Crne Gore 1945–1955“, *Acta Histriae*, 24/3, str. 529.

najgora stvar u ovom hotelu znao je i jedan kolašinski službenik koji je u posluženom hljebu našao pijesak. Među primjedbama gostiju našla se i ona o serviranju, bajatog varenog pasulja i dvije prljave paprike.³ Za razliku od Mateševa gdje se nije štedjelo na hljebu, u bjelopoljskom hotelu *Brskovo* količine hljeba su bile ograničene. Autoru pisma upućenom *Pobjedi*, odbili su da daju dodatno parče hljeba koje je zatražio. Kako je u svom pismu objasnio, od konobara je dobio objašnjenje da je takva naredba direktora hotela i da važi za sve. Međutim, po zapažanju gostiju, naredba se sprovodila selektivno jer se za susjednim stolom mogla vidjeti grupa „povlašćenih“, koji su imali pravo na taj luksuz – drugo parče hljeba.⁴ Hotel u Bijelom Polju, po utiscima posjetilaca nije imao problem samo zbog selektivnosti gostiju. U jednom od pisama koje je stiglo na adresu *Pobjede*, ukazivalo se na loše higijenske uslove, uz interesantno zapažanje da su se u hotelu mogli naći i psi kako šetaju od stola do stola.⁵ Selektivnosti je sudeći po jednom pismu, bilo i u hotelu *Boka* u Herceg Novom. Jedan od gostiju, koji je napisao pismo *Pobjedi*, primijetio je da konobar nije žurio u usluživanju „neprivilegovanih“. U razmacima od nekih pola sata on im je polako donosio jedno za drugim, jelovnik, supu, pribor za jelo i glavno jelo.⁶

Gosti nikšićkog hotela *Javorak* imali su druge probleme. Jedan od njih tvrdio je da restoranska sala uopšte nije bila zagrijana, pa su gosti u hladnim mjesecima morali jesti u zimskoj odjeći. Nije bilo hladno samo u restoranu. Iz zapažanja jednog gosta hotela, koji je decembra 1950. godine dobio sobu

³ „Knjiga u koju se uzalud upisuju žalbe“, *Pobjeda*, br. 10, 12. januar 1951, str. 3.

⁴ „Po naređenju direktora nije dozvoljeno“, *Pobjeda*, br. 21, 25. januar 1951, str. 3.

⁵ „Zapisano u Bijelom Polju“, *Pobjeda*, br. 269, 15. novembar 1951, str. 5.

⁶ „Nenad – iznenadio“, *Pobjeda*, br. 149, 26. jun 1951, str. 4.

sa brojem sedam, saznajemo da su ga u njoj su sačekali hladan vazduh, otvoreni prozori i malo snijega koji je uspio da napada unutra. Da nevolja bude veća, u hotelu se nijesu mogla dobiti drva za ogrijev, pa se on u nedostatku alternativnog smještaja morao priviknuti na zimske uslove.⁷ Događaji iz Nikšića slični su onima koje je jedan gost doživio u Gusinju. Okrećena soba gusinjskog hotela ulila je možda nadu da je sve u redu, ali prozori hotelske sobe su nagovijestili probleme. Jedan prozor se nikako nije mogao zatvoriti, dok je drugi imao razbijeno staklo. Utjeha koju je ovom gostu ponudilo osoblje hotela, bio je savjet da iskoristi zimski kaput kako bi zatvorio prozore.⁸

Veza između neurednosti hotela i svađe u braku izgleda nevjerovatna, što opet ne znači da nije nemoguća. Autor članka iz aprila 1951. godine donosi priču o mužu koji je bio optužen za nevjerstvo. Pošto je njegova supruga primijetila karmin na njegovim usnama, zatečeni muž iako nedužan, nije mogo poreći tu činjenicu. Misterija je uskoro razriješena tamo, kako će se ispostaviti, gdje je i počela – u kafani. Uzrok ove bračne svađe bili su loši higijenski uslovi. Čaše nijesu redovno čišćene pa su se na njihovom obodu mogli naći tragovi karmina, a u njima i poneka dlaka sa brkova. Autor napominje da je ovo samo jedan u nizu slučajeva nehigijene u ugostiteljskim objektima.⁹ Ugostiteljima nije odgovarala javna kritika o čemu svjedoči slučaj šofera Muse koji je poslije javne kritike upućene preko radija hotelu *Rumija* u Baru prilikom sljedeće posjete ostao bez usluge. Direktor nije padalo na pamet da hrani nekoga ko upućuje negativne kritike na račun hotela.¹⁰ Slično iskustvo moglo se doživjeti i ukoliko bi kritikovali sporu uslugu u menzi u Ivangradu (Beranama). U tom

⁷ „Kroz naše hotele“, *Pobjeda*, br. 58, 09. mart 1951, str. 3.

⁸ „Neurednosti u gusinskom hotelu“, *Pobjeda*, br. 250, 24. oktobar 1951. str. 3.

⁹ „Nije to dlaka u jajetu“, *Pobjeda*, br. 96, 22. april 1951, str. 3.

¹⁰ „Samovolja jednog direktora“, *Pobjeda*, br. 162, 11. jul 1951, str. 3.

slučaju mogla se dobiti prijatna konobara da će vam umjesto običnog obroka poslužiti samo kost.¹¹

Među pismima upućenim *Pobjedi* brojna su i ona u kojima su se građani žalili na usluge u saobraćaju. Ponovo se problemi mogu podijeliti na one proistekle iz objektivno loših tehničkih uslova i one proistekle iz nemarnosti zaposlenih. Pravila su nalagala da se prije putovanja kupi karta, čime je obični građanin već bio suočen sa prvim teškoćama. O prisutnosti protekcije na titogradskoj biletarnici svjedoči više slučajeva. Očigledno iznervirana ponašanjem radnika Đura, izvjesna „drugarica“ donosi vijesti o dobijanju karata preko reda i po poznanstvu.¹² Sudeći po utiscima čitalaca *Pobjede*, slične navike imao je i radnik na titogradskoj željezničkoj biletarnici. Izgleda da je šalterski radnik sa titogradske stanice bio poznat po tome što nije na vrijeme počinjao sa izdavanjem karata. Neki ljudi su kako ne bi propustili voz ulazili bez karte, a potom su unutra bili kažnjavani.¹³ Primijećeno je i da radnik na biletarnici ne vraća kusur.¹⁴ Žrtva ovog nemarnog radnika bio je i direktor danilovgradske gimnazije. Pored toga što se i on osvrnuo na lošu praksu kasnog izdavanja karata, uz konstataciju da se stanje na ovoj biletarnici ne popravlja uprkos protestima, donio je i priču u kojoj objašnjava kako nije dobio kartu za drugu klasu u vozu, pod izgovorom da su sve rasprodate. Njegova ljutnja je bila utoliko veća jer je nakon kupovine karte za treću klasu bio zatečen prizorom u kupeu u kome je ipak bilo mjesta u drugoj. Pošto mu nije omogućeno da doplati, tvrdoglavo se smjestio u drugu klasu i, naravno, platio kaznu.¹⁵

¹¹ „Muke menzaša“, *Pobjeda*, br. 130, 03. jun 1951, str. 3.

¹² „Tako je u titogradskoj biletarnici“, *Pobjeda*, br. 146, 22. jun 1951, str. 2,

¹³ „Rđava praksa blagajnika titogradske stanice“, *Pobjeda*, br. 203, 28. avgust 1951, str. 3.

¹⁴ „U nedostatku sitnine“, *Pobjeda*, br. 228, 28. septembar 1951, str. 3.

¹⁵ „Dokle će ovako raditi na blagajni željezničke stanice u Titogradu“, *Pobjeda*, br. 244, 17. oktobar 1951, str. 3.

Sudeći po pismima iz *Pobjede*, ništa manje problema nije bilo ni u samom prevozu. Tako su šoferi primali rođake i poznanike preko protekcije u autobus. Postupak šofera dobija na težini kada se uzme u obzir da su bez mjesta ostali radnici, najznačajnija društvena kategorija socijalističke Crne Gore. Tako je ovom šoferu kao ozbiljna zamjerka navedena situacija u kojoj je dao prednost rođacima i poznanicima, a ne radnicima.¹⁶ Po tvrdnji jednog od putnika, ivangradski šoferi su znali kako da iskoriste svoj položaj, naročito na liniji kojom su putnici iz Priboja putovali za Crnu Goru. Kako je on tvrdio, nekoliko prvih mjesta u autobusu su bila označena kao zauzeta da bi kasnije tu sjeli ljudi koji se bave crnom berzom.¹⁷ Podaci iz pisama čitaoca, i nekih tekstova *Pobjede* govore o uobičajenom kašnjenju autobusa koji je iz Ivanograda prevezio putnike za Plav ili Rožaje od dva do tri sata. Putnici za Cetinje su pored kašnjenja morali pretrpjeti još niz neprijatnosti. Prema tekstu *Zabilješke putnika* K. Konstantinovića, za putnike je bilo od izuzetnog značaja da ugrabe mjesto pored zdravog prozora, a taj cilj su imali svi. Naravno u bezobzirnom guranju jedna majka sa bolesnim djetetom ne može izvući tanji kraj. Predstava žene u zgrčenom položaju sa djetetom, dok snijeg pada kroz razbijena stakla čak i u tom vremenu izgledaju zapanjujuće. Pucanje poluosovine mogao je biti još jedan u nizu problema, u slučaju da isti autobus nije imao rezervnu morao se čekati drugi radi njene zamjene.¹⁸

Nekim šoferima nije izgleda predstavljalo problem da zbog ličnih potreba zaustave autobus na mjestima gdje to nije predviđeno, dok su to nevoljno činili nekome od putnika. Na osnovu kazivanja jednog putnika autobusa 1169, kondukter je zajedljivo stavio do znanja invalidu koji je u Bijeloj ušao u autobus da neće izlaziti prije Perasta, jer je ovaj tražio da izađe malo

¹⁶ „Samovolja šofera“, *Pobjeda*, br. 25, 30. januar, 1951, str. 3.

¹⁷ „Dobra snalažljivost“, *Pobjeda*, br. 38, 14. februar 1951, str. 3.

¹⁸ „Zabilješke putnika“, *Pobjeda*, br. 64, 16. mart 1951, str. 3.

prije ove stanice. Autobus se onda „principijelno“ zaustavio samo nekih 200 metara poslije Bijele gdje su neke žene poslale četiri paketa do Cetinja.¹⁹ Da to nije jedini slučaj drugačijeg tumačenja pravila u istom autobusu govori i pismo putnika kome je po njegovom kazivanju naplaćena karta od Herceg Novog do Cetinja skuplje nego u obratnom smjeru.²⁰ O novom slučaju slobodnog shvatanja kilometraže izvještava putnik kome je karta od Bara do Petrovca naplaćena kao za udaljenost od 31 km, dok je kod dubrovačkog konduktera dužina iste relacije iznosila 27 km.²¹ Građanima nije bilo strano ni nepotrebno zadržavanje autobusa. U članku *Srđina posla* govori se o istoimenom šoferu koji je na putu od primorja do Cetinja pravio česte i nerijetko duge pauze. To je uslovalo da na Cetinje umjesto u predviđenih 15, stigne u 18 časova.²²

Poput ovog drumskog, i poštanski saobraćaj je direktno zadirao u svakodnevni život građana, pa su na nepravilnosti i probleme u njemu, sudeći prema pismima, oni itekako bili osjetljivi. U jednom od pisama koje je stiglo na adresu *Pobjede* govori se o otvorenim paketima koji su bili namijenjeni pacijentima u bolnici za koštana oboljenja u Risnu. Najčešće bi nedostajala hrana, ili bi stizale prazne flaše pića. Ako je vjerovati autoru pisma, jedna pacijentkinja iz Beograda još nije dočekala neotvoren paket.²³ Da to nije bio usamljen slučaj svjedoči pismo isfrustriranog oca koji je svojoj ćerki, studentkinji u Gnjilanu, poslao dobro upakovan paket u kome su se između ostalog nalazili štof za zimski kaput i nekoliko sapuna. Djevojka je tek po prijemu paketa uvidjela da nema

¹⁹ „Savjestan kondukter“, *Pobjeda*, br. 159, 07. jul 1951, str. 3.

²⁰ „Da li su ovo sitnice“, *Pobjeda*, br. 172, 22. jul 1951, str. 3.

²¹ „Jedna relacija a dvije kilometraže“, *Pobjeda*, br. 130, 03. jun 1951, str. 3.

²² „Srđina posla“, *Pobjeda*, br. 234, 05. oktobar, 1951, str. 3.

²³ „Do kada će stizati otvoreni paketi“, *Pobjeda*, br. 30, 04. februar 1951, str. 3.

štoga i sapuna, što svakako govori o „dobro“ obavljenom poslu onoga ko je paket olakšao.²⁴

Tekst koji je možda imao više za cilj da pruži interesantnu priču nego da ukaže na probleme u pošti objavljen u *Humoreski Pobjede* donosi priču o nedoumici koja je nastala zbog jednog razmazanog slova na prijemnoj adresi paketa iz Amerike. Da li je paket bio upućen Janku B. ili Janku R. Popoviću, obojici iz Cuca nije odmah bilo jasno. Paket je otvoren u pošti i ispostavilo se da se u njemu nalazi 9 kilograma kafe. Neko je paket morao primiti, te je on na kraju završio kod Janka B. Crna kafa bila je tada luksuz u crnogorskim selima, pa se vijest o njoj brzo raširila. Iako nije namjeravao da je načinja, kafa se kod Janka B. ubrzo popila, a drugi Janko je čak otkupio polovinu od njega. Nakon nekoliko mjeseci Janku R. je stiglo pismo od tetke iz Amerike na osnovu koga je zaključio da je kafa upravo njemu bila upućena. Nije mu bilo pravo što se njegova kafa popila, a izgleda da ga je zaboljelo i to što je od imenjaka kupio „svoju“ kafu, pa je cijeli slučaj završio na sudu gdje se sve na kraju završilo pomirenjem.²⁵

Pažnju privlači i učestalost pisama *Pobjedi* koja govore o kašnjenju pošiljki. Tako je nepažnja radnika pošte imala za posljedicu da pismo koje je uputio sreski odbor Saveza boraca u Pljevljima mjesnom odboru Saveza boraca u Kosanici (udaljenost od nekih 30 km) na odredište stigne poslije 10 dana. Razlog je, kako tvrdi autor, što se nekome u pošti učinilo da je pismo u stvari adresirano na Kuršumliju.²⁶ Iz jednog od pisama saznajemo i da je pismo upućeno iz Lovćenca (Vojvodina) za Risan putovalo oko osamdeset dana. Pismo je poslato decembra 1950. godine, a stiglo je na odredište u martu sljedeće godine. Autor ne propušta da navede kako ovo nije usamljen slučaj.²⁷

²⁴ „Poštansko – željeznički pacovi“, *Pobjeda*, br. 62, 14. mart 1951, str. 3.

²⁵ „Sve zbog jednog slova“, *Pobjeda*, br. 93, 19. april 1951, str. 2–3.

²⁶ „Šetnja jednog pisma“, *Pobjeda*, br. 44, 21. februar 1951, str. 3.

²⁷ „Osamdeset dana od Lovćenca do Risna“, *Pobjeda*, br. 76, 30. mart

Da bi pokazao sporost putovanja pošiljki, građanin koji je pisao *Pobjedi* je izračunao da je pošiljka od Kolašina do Cetinja prelazila po šest kilometara na dan. U pitanju su bile spomenice koje je trebalo dodijeliti porodicama palih boraca. Zbog nedostatka mastila poslate su na popunjavanje na Cetinje 29. marta, a uručene Glavnom odboru Saveza boraca na Cetinju 18. aprila.²⁸

Lokalni poštanski saobraćaj nije se mogao pohvaliti većom pouzdanošću. Tako je Sreski odbor Saveza boraca na Cetinju primio šesti dan pošiljku štamparije *Obod*.²⁹ Sličan slučaj zabilježen je u Baru gdje je poslato preporučeno pismo na udaljenost od oko 70 metara. To pismo je uputio predsjednik građevinskog preduzeća Sreskom odboru Narodnog fronta. Pošto mu je pismo vraćeno, jer je zatraženo izvjesno objašnjenje od direktora, ovaj je odbio da ga primi traživši da se poštuje uspostavljeni način komunikacije i pismo prvo preda sa markom na poštu.³⁰ Nije bilo strano ni kašnjenje službene pošte. Takav je slučaj sa Mjesnim narodnim odborom i stanicom milicije u Ublima. Upućena službena pošta dolazila je tek peti ili šesti dan. Suvišno je onda govoriti o pretplatnicima dnevne štampe i njihovim pismima. Kao jedan od uzroka cijele zbrke autor pisma navodi i neodgovornost upravnika pošte u Bioču koji dozvoljava ljudima ulazak u poštu i slobodno preturanje i traženje pisama.³¹ U jednom od pisama stoji ocjena da se u pojedinim slučajevima pismo ili telegram mogao brže uručiti pješke nego poštom. Kao primjer autor je naveo telegram koji je iz Lijeve Rijeke dospio na Cetinje poslije tri dana.³² Da su ova kašnjenja ozbiljno uticala na svakodnevni život, svjedoči slučaj

1951, str. 3.

²⁸ „Šest kilometara na dan“, *Pobjeda*, br. 121, 24. maj 1951, str. 3.

²⁹ „Tek šesti dan“, *Pobjeda*, br. 172, 22. jul 1951, str. 3.

³⁰ „Sitnica koja dosta kaže“, *Pobjeda*, br. 212, 09. septembar 1951, str. 4.

³¹ „Čijom krivicom“, *Pobjeda*, br. 203, 28. avgust, 1951, str. 3.

³² „Brza brzina“, *Pobjeda*, br. 228, 28. septembar 1951, str. 3.

iz Bara. Student medicine objašnjava kako mu je iz Sarajeva upućeno pismo koje ga obavještava o terminu polaganja ispita. Pošto je do njega došlo kasno, propustio je ispitni rok a jedini izlaz je vidio u molbi da mu se omogući polaganje u nekom novom roku.³³

Problemi u pošti, a i na drugim radnim mjestima su mogli biti vezani i za nemaran odnos prema radnom vremenu. Takvu vijest donosi čitalac sa Cetinja kome nije bilo omogućeno da pošalje preporučeno pismo. Službenica na pošti mu je stavila do znanja da je pošta prestala sa radom iako je po pravilu trebalo da radi još nekih desetak minuta.³⁴ Problemi sa radnim vremenom bili su izraženiji u trgovinama. Prema pismu koje je *Pobjedi* stiglo od jednog građanina iz Pljevalja, radnici u prodavnici mesa su iznenadno zatvaranje radnje pravdali nedostatkom proizvoda, a pošto su pojedini kupci primijetili da to ne odgovara istini, radnici su jednostavno odvratili da je za njih radno vrijeme „svetinja“.³⁵ Autoru jednog pisma je zasmetalo to što su službenici fabrike za preradu ribe u Bijeloj, koji su živjeli u Tivtu dolazili na posao u 8 i 30 iako im je radno vrijeme počinjalo u 7 časova. On za to nije mogao naći opravdan razlog, ukazujući da postoji brod koji ih može dovesti ranije na posao.³⁶ Neobičan je slučaj koji se odigrao 8. januara 1951. godine u Virpazaru, kada je autor pisma *Pobjedi* naišao na zatvorenu krojačku radnu koja, kako mu je objasnio jedan poznanik, nije radila jer je tada bio drugi dan Božića.³⁷ Kako je tvrdio jedan građanin, nekoliko slučajeva skraćivanja radnog vremena u prodavnici prehrambenih proizvoda u Baru ga je natjeralo da se obrati pismom *Pobjedi*. On navodi kako mu je bila uskraćena

³³ „Brzina u Barskoj pošti“, *Pobjeda*, br. 240, 12. oktobar, 1951, str.3.

³⁴ „Na cetinjskoj pošti“, *Pobjeda*, br. 229, 29. septembar 1951, str. 3.

³⁵ „Kad je radno vrijeme svetinja“, *Pobjeda*, br. 08, 10. januar 1951, str. 3.

³⁶ „Kako se gube radni časovi“, *Pobjeda*, br. 11, 13. januar, 1951, str. 3.

³⁷ „Samo oni nijesu radili“, *Pobjeda*, br.17, 19. januar 1951, str. 3.

kupovina šećera iako je ostalo još desetak minuta radnog vremena.³⁸ Sudeći po sadržaju jednog pisma iz Bijelog Polja tamošnji rukovodilac magacina za prodaju soli, duvana i šibica nije odredio tačno vrijeme kada bi se pomenuti proizvodi mogli nabaviti. To je otežavalo ljudima iz udaljenijih krajeva da dođu do ovih proizvoda pošto nijesu mogli uvijek „predvidjeti“ kad je magacin otvoren.³⁹

U jednom od pisama govori se o prodavnici prehrambenog preduzeća u Titogradu koja, ako je vjerovati autoru, nije imala sat. Iz tog razloga nije nevjerovatno da je rani novembarski suton mogao prevariti radnicu prodavnice koja je na osnovu toga zaključila da je radno vrijeme završeno. Uz to, autor pisma zajedljivo primjećuje da im se nikada nije desilo da prodavnicu zatvore malo kasnije od propisanog.⁴⁰ Da možemo povjerovati da ova titogradska prodavnica nije imala sat, upućuje nas i vijest o hercegnovskoj školi likovne umjetnosti. Po podacima iz članka, ljeti su računali vrijeme tako što bi pobijali štap u zemlju i pratili sjenku, a zimi se poslužitelj jednostavno raspitivao kod prolaznika koje je vrijeme.⁴¹

Pisma čitalaca *Pobjede* i svakodnevni problemi stanovnika Crne Gore sredinom 20. vijeka, mogu dopuniti naše shvatanje i razumijevanje jednog vremena, kao i ponašanje običnog čovjeka u njemu. Navedene primjere je nemoguće razumjeti izvan političkog, ideološkog i društvenog konteksta. Tekstovi su preko konkretnih primjera kao nečega najočiglednijeg i najprijemčivijeg običnom čovjeku bili primjer kako (ne)treba da postupa građanin jedne socijalističke zemlje, što je bilo u potpunosti saglasno sa socijalističkim shvatanjem uloge štampe.

³⁸ „Radno vrijeme lijenog poslovođe“, *Pobjeda*, br. 51, 01. mart 1951, str. 3.

³⁹ „Radno vrijeme po volji“, *Pobjeda*, br. 187, 09. avgust, 1951, str. 3.

⁴⁰ „Nijesu imali sat“, *Pobjeda*, br. 275, 22. novembar 1951. str. 4.

⁴¹ „Da se zna“, *Pobjeda*, br. 286, 06. decembar 1951, str. 2.

KPJ je nesumnjivo prihvatila tezu o štampi kao medijumu koji utiče na formiranje javnog mnjenja, izgradnju pogleda na svijet, i da radnički klasa ne može bez nje ostvarivati svoje interese i ciljeve.⁴² Samim tim, nijedan od tekstova i pisama objavljenih u *Pobjedi* nije se tu našao slučajno, već je bio neposredan obrazac običnom čovjeku socijalističkog društva, upućen od vlasti. To postaje jasno i zbog toga što je štampa korišćena kao „kolektivni agitator, i organizator političkog djelovanja na cjelokupno stanovništvo“.⁴³ Preko navedenih tekstova da se zaključiti da su imali za cilj da podignu kolektivnu svijest o vrijednostima socijalističkog društva, da proscribe društvene anomalije, ukažu na značaj društvene odgovornosti, potrebe ozbiljnijeg odnosa prema poslu i afirmišu rad kao vrlinu koja izgrađuje socijalističko društvo.

Literatura i izvori:

- Branislav Kovačević, *Komunistička partija Crne Gore 1945–1952*, Titograd, 1986
- *Istorijski leksikon Crne Gore 5*, Podgorica, 2006.
- Adnan Prekić, „Komunizam i obrazovanje, iskustva Crne Gore 1945–1955“, *Acta Histriae*, 24/3.
- *Pobjeda*, rubrika „Pisma čitalaca“ i „Da se zna“

⁴² Branislav Kovačević, *Komunistička partija Crne Gore 1945–1952*, Titograd, 1986, str. 255.

⁴³ Isto, str. 257.